

پیمان سپاری ارزی، یکی از ابزارهای سیاست کنترل ارز است.

تعهد انتقال ارز حاصل از صدور کالا و خدمات به کشور مبدا صادرات پیمان سپاری ارزی نامیده می شود. این تعهد طبق سندی رسمی موسوم به پیمان نامه ارزی صورت می گیرد و طبق آن صادرکننده می پذیرد که ارز به دست آمده از فروش کالا و خدمات صادر شده در خارج را طی مدت معینی به کشور انتقال دهد و آن را بر اساس مقررات ارزی کشور و نرخ تعیین شده از سوی بانک مرکزی به یکی از بانک های مجاز بفروشد و واریزنامه پیمان ارزی دریافت دارد.

به زبان خیلی ساده، اگر دولت، صادرکنندگان را وادار کند که ارز حاصل از صادرات خود را به کشور بازگردانند و آن را به بانک های مشخصی که از سوی بانک مرکزی تعیین می شوند بفروشند، پیمان سپاری ارزی اجرایی شده است.

سیاست کنترل ارز به معنای انحصار دولت در خرید و فروش ارز است + و به منظور به تعادل رساندن تراز تجاری بدون توجه به نیروهای بازار صورت می پذیرد + در پیمان سپاری ارزی مقامات پولی به جای نیروهای اقتصادی، تصمیم خواهند گرفت.

زمانی که تعرفه ها و سهمیه بندی های دولت کمکی به تصحیح تراز تجاری و تراز پرداخت ها نکند، سیاست کنترل ارز از سوی دولت ها به اجرا درمی آید.

زمانی که سیستم کنترل ارز کامل - Full-fledged از سوی دولت پیاده می شود، دولت نه تنها نرخ ارز را در سطحی مشخص میخکوب می کند، بلکه کنترل کامل تمامی تراکنش ها و مبادلات ارزی را نیز در دست می گیرد. بدین صورت که تمامی دریافتی های ارزی حاصل از صادرات و تراکنش های ارزی دیگر، تحت کنترل مقامات پولی هستند.

پیشینه پیمان سپاری ارزی

در ایران، پیمان سپاری ارزی در سال ۱۳۱۹ و قبل از ایجاد بانک مرکزی در قالب قانونی به نام قانون راجع به واگذاری معاملات ارزی به بانک ملی ایران تصویب شد. بر اساس ماده ۵ این قانون صادرکنندگان مکلف بودند در موقع صدور کالا تعهد ارزی بر اساس ارزیابی گمرک به بانک ملی ایران سپرده و ارز حاصل از صادرات خود را به ایران انتقال داده و به بانک های مجاز بفروشند. از ۱۳۱۹ تا ۱۳۹۰، پیمان سپاری ارزی پنج بار قطع و وصل شده است. برای مثال در دوره دکتر مصدق این پیمان به طور سفت و سخت اجرا شد یا در دوره محمدرضا پهلوی علاوه بر احیای پیمان، صادرکنندگان تهدید شدند اگر ارز صادراتی خود را به کشور بازگشت ندهند زندانی خواهند شد. بعد از انقلاب نیز به دلیل محدودیت در درآمد ارزی تا ابتدای دهه ۸۰ پیمان ارزی برقرار بود تا اینکه به موجب بند (۱) تصویب نامه مورخ ۲۶ خردادماه ۱۳۸۱ هیات وزیران از تاریخ ۱۳۸۱،۱،۱ صادرات کلیه کالاها و خدمات از سپردن هرگونه پیمان و تعهد ارزی معاف گردید.

به طور کلی پیمان ارزی در ایران محصول روان شدن یا سخت شدن جریان نفت است. هرگاه ورود درآمدهای نفتی به هر دلیلی به اشکال برمی خورد بحث پیمان سپاری می تواند مجدداً مطرح می شود.

حساب جاری و حساب سرمایه

الف - حساب جاری : مجموع صادرات و واردات را در برمی گیرد. نشان دهنده درآمد خالص یک کشور

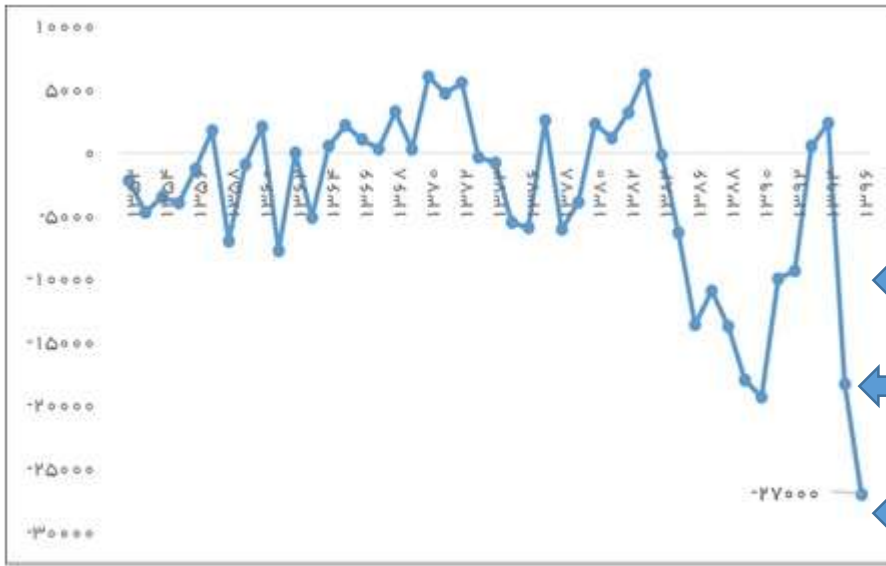
ب - حساب سرمایه : میزان ورود و خروج سرمایه به کشور است. منعکس کننده تغییرات مالکیت در سرمایه موجود یک کشور بنابراین؛

مازاد در حساب سرمایه به معنی ← جریان داشتن سرمایه در اقتصاد داخلی یک کشور

و

کسری در حساب سرمایه به معنی ← خروج سرمایه قلمداد می شود.

مهم ترین دلایل برای پیمان سپاری ارزی، حساسیت دولت ها نسبت به تراز حساب سرمایه یا ورود و خروج سرمایه است.

از ۴۴ سال مورد بررسی، تراز حساب مالی و سرمایه در ۲۴ سال آن منفی بوده است. به عبارت دیگر، در ۵۵ درصد از سال‌های مورد بحث، اقتصاد ایران شاهد خالص خروج سرمایه از کشور بوده است. حدود ۴۶ میلیارد دلار سرمایه به کشور وارد شده است، ۲۰۵ میلیارد دلار خارج شده است. اقتصاد ایران در بلندمدت، قادر به جذب سرمایه نبوده است.

▲ نمودار شماره ۱ - تراز حساب مالی و سرمایه (میلیون دلار) - منبع: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران؛ رقم سال ۱۳۹۶ بر اساس گزارش صندوق بین‌المللی پول

تخصیص مجدد سرمایه از کشور مبدأ به سایر کشورها
فرار سرمایه
پولشویی (تبدیل سود حاصل از خلافکاری و فساد به دارایی‌های به ظاهر مشروع)

مکانیسم‌های پیمان سپاری ارزی

روش اول: صادرکننده باید ارز خود را یا به بانک یا به صرافی معرفی شده از سوی بانک مرکزی به فروش برساند که مکانیسم عرضه ارز در این حالت، **سامانه نیما** خواهد بود.

نظام یکپارچه معاملات ارزی (رفع همه نیازها در خصوص خرید و فروش ارز) ← **سامانه نیما**

و

برای رصد ارزهای صادراتی ← **سامانه سما صد**

روش دوم: صادرکننده می‌تواند با نام خود واردات کالاهای مشخص و مورد نیاز کشور را که در کتاب مقررات واردات و صادرات به ثبت رسیده و واردات آنها مجاز است، ثبت سفارش کرده و با توجه به سیستم ثبت سفارش، واردات کالاهای خود را اظهار نموده و ارز حاصل از صادرات خود بابت واردات کالاهای مورد نیاز کشور استفاده کند.

روش سوم: صادرکننده به واردکننده متقاضی، ارز حاصل از صادرات خود را به نرخ توافقی و ثانویه به فروش می‌رساند و در واقع ارز حاصل از صادرات خود را به واردکننده دیگری واگذار می‌کند و در مقابل، شماره کوتاژ صادراتی را به واردکننده اعلام نموده و واردکننده در سامانه جامع تجارت آن را به ثبت می‌رساند و در نهایت صادرکننده نیز شماره کوتاژ وارداتی را به دولت اظهار می‌کند.

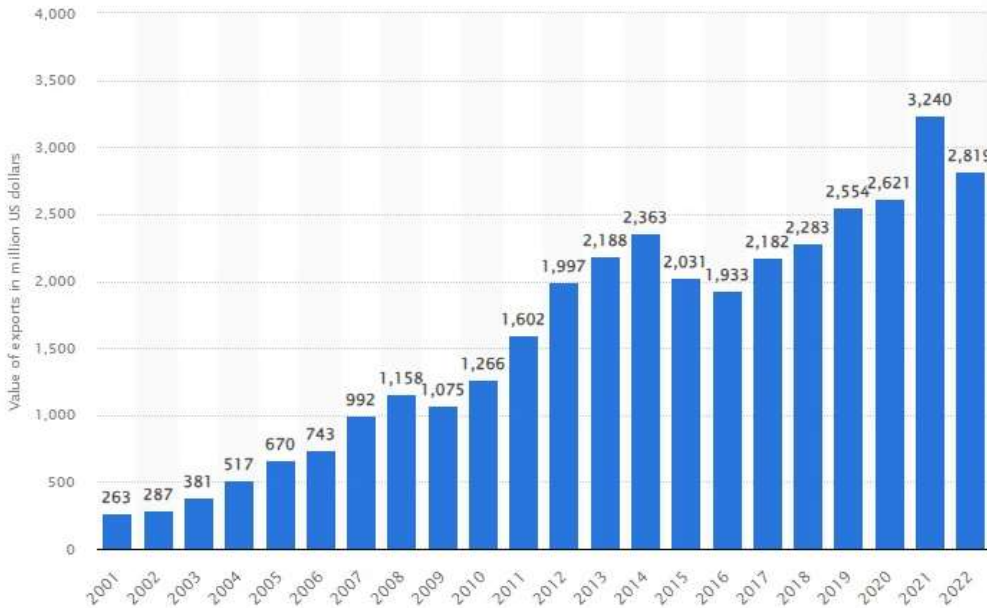
کوتاژ: دفتری است که کلیه مشخصات و اطلاعات کالا، از روی اظهارنامه در آن درج می‌گردد. همچنین طی مراحل ارزیابی و نام ارزیاب در آن ثبت می‌شود. شماره دفتر کوتاژ روی اظهارنامه پروانه، قبوض در آمد، سپرده و غیره درج می‌شود.

بر اساس قانون بودجه ۱۴۰۲، پیمان سپاری ارزی فرش به میزان مواد اولیه کاهش یافت + وضع پیمان سپاری ارزی فرش دستباف فراتر از مواد اولیه ممنوع است + صرفاً براساس جدول ابلاغی

درصد ارزش مواد اولیه مصرفی از ارزش فرش دستباف تولیدی	شرح کالا	ردیف تعرفه
	فرش و سایر کفپوش‌ها از مواد نساجی، گره باف، حتی آماده مصرف	۵۷۰۱
	- از پشم یا از موی نرم (کرک) حیوان	۵۷۰۱۰۱۰
٪۱۰	---	۵۷۰۱۱۰۱۰
٪۱۰	--- سایر فرش دستباف	۵۷۰۱۱۰۹۰
	- از سایر مواد نساجی	۵۷۰۱۹۰
٪۲۰	--- فرش دستباف تمام ابریشم	۵۷۰۱۹۰۱۰
٪۱۵	فرش دستباف کف ابریشم	۵۷۰۱۹۰۲۰

رشد صادراتی فرش ایران و رقبا آنها

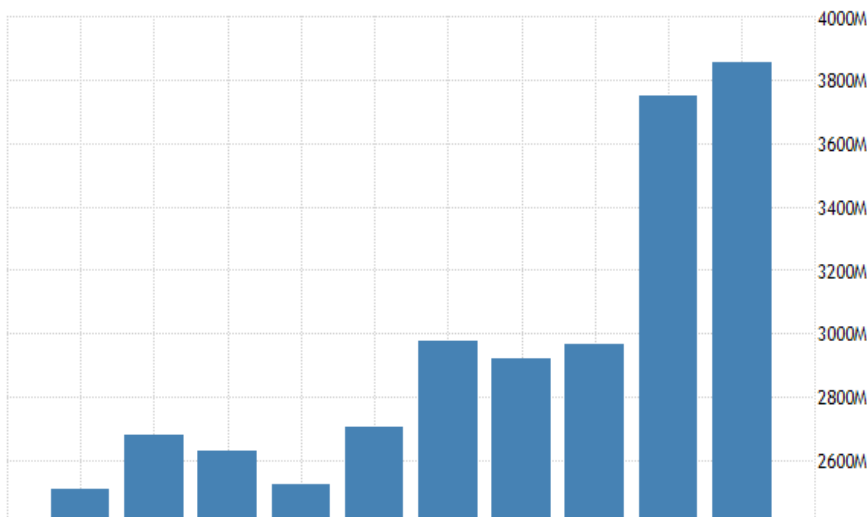
ابتدا روند صادرات زیراندازهای ایران و چند کشور دیگر با یکدیگر مقایسه می شود + منظور از زیرانداز کلیه کفپوش های تخت و پرز دار ماشینی و دستباف است + پنج کشور عمده صادر کننده فرش دستباف دنیا: ایران + هند + چین + ترکیه + پاکستان

روند صادراتی انواع زیرانداز های **ترکیه** نشان می دهد از سال ۲۰۰۱ به بعد یک رشد صادراتی آرام در حال دنبال شدن است + اگرچه در برخی از مقاطع فراز و فرودهایی وجود دارد اما شیب تقریباً به صورت نرم در حال افزایش است + این مهم به واسطه گسترش و رشد صنعت فرش ماشینی و کفپوش های صنعتی و همچنین گستردگی گلیم و دستباف های تخت این کشور است

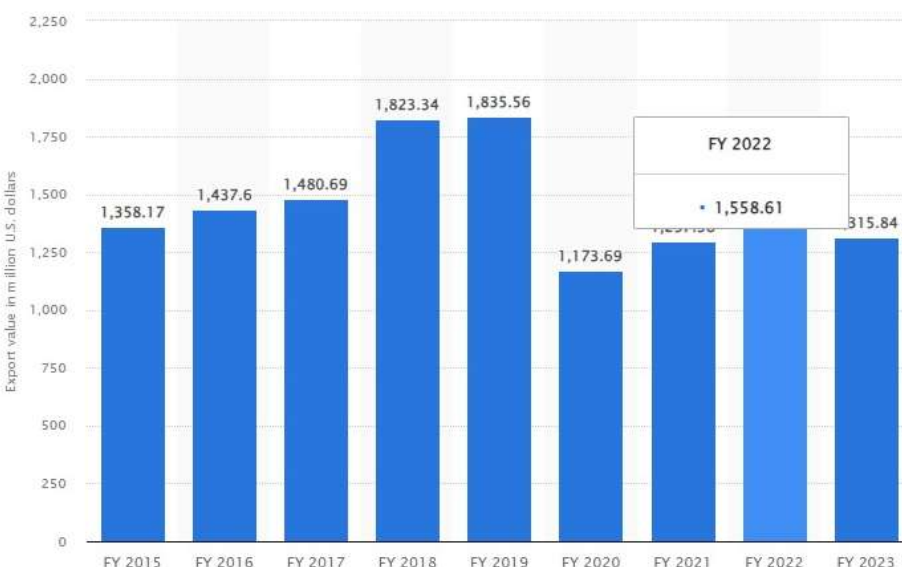
روند صادراتی انواع زیرانداز های **چین** نشان می دهد از سال ۲۰۱۲ به

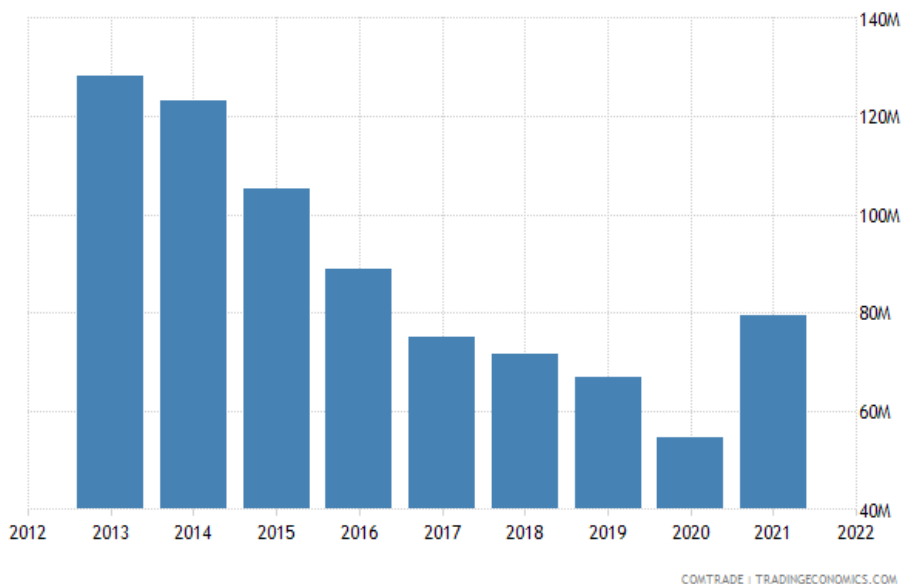
بعد یک رشد صادراتی با شتاب زیاد در حال دنبال شدن است + فراز و فرود های کمی مشاهده می شود اما شیب به ویژه از ۲۰۲۰ **شتاب بسیار فزاینده ای** داشته است + این مهم به واسطه گسترش و رشد صنعت فرش ماشینی و کفپوش های صنعتی این کشور است

روند صادراتی انواع زیرانداز های **هند** نشان می دهد از سال ۲۰۱۵ تا ۲۰۱۹ با یک شیب آرام رشد صادراتی در حال دنبال شدن بوده است و از سال ۲۰۱۹ به

واسطه کرونا یک افت شدید اتفاق افتاده ولی مجدداً رشد در حال رخ دادن است اگرچه شرایط به سال های قبل از کرونا هنوز برنگشته و **یک روند ثابت در حال طی شدن** است + این مهم به دلیل قدرت صنعتی این کشور و همچنین وجود گسترده زیرانداز های پنبه ای دستباف می باشد.

روند صادراتی انواع زیرانداز های **پاکستان** نشان می دهد از سال ۲۰۱۲ تا ۲۰۲۰ این **روند کاهشی و نزولی** در صادرات فرش در حال دنبال شدن است + اگرچه در سال ۲۰۲۱ یک جهش ناگهانی رخ داده است اما شرایط به وضعیت سال های ۲۰۱۶ نیز هنوز نرسیده است + این وضعیت به دلیل صنعت ضعیف فرش ماشینی و کفپوش های صنعتی در این کشور است

ایران وضعیتی شبیه به پاکستان دارد با این تفاوت که جهش ۲۰۲۱ نیز مشاهده نمی شود.

براساس آمار گمرک، ارزش صادرات فرش دستباف ایران از ۴۲۷,۳ میلیون دلار در سال ۱۳۹۱ به ۵۰,۷ میلیون دلار در سال ۱۴۰۱ رسیده است.

سهم صادرات فرش دستباف ایران از کل صادرات غیرنفتی، از ۱,۳ درصد در سال ۱۳۹۱ به ۰,۰۹ درصد در سال ۱۴۰۱ رسیده است.

صادرات فرش دستباف ایران طی سال های ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۲ - میلیون دلار

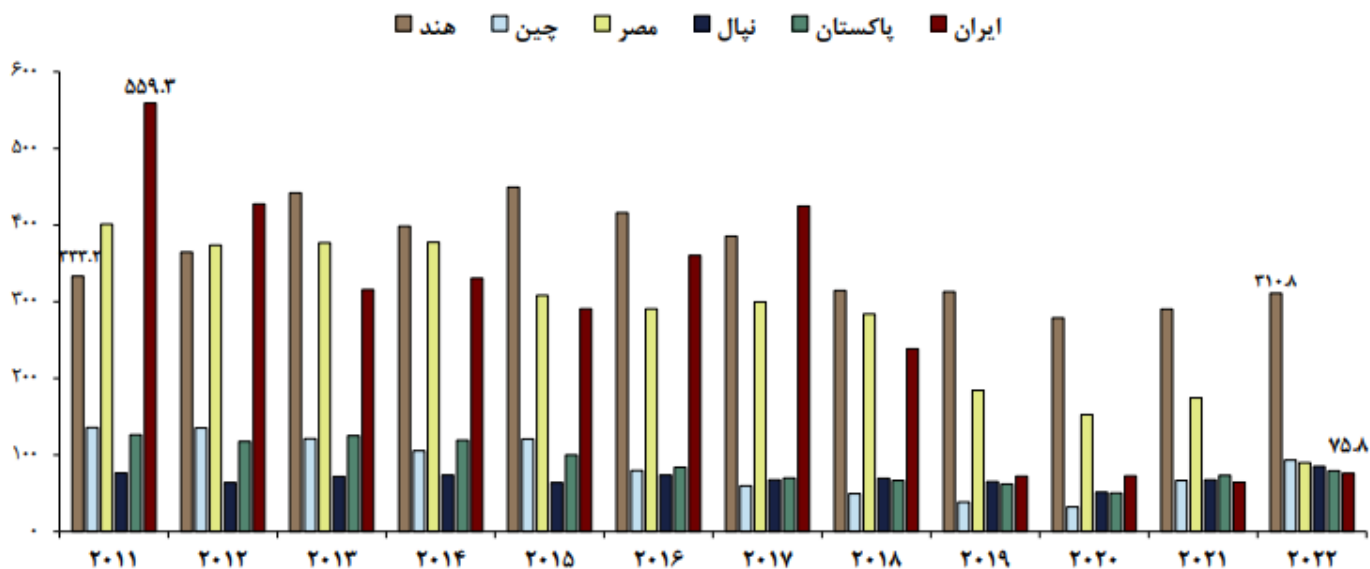
منبع: ITC

اما اگر این آمار صرفا به وضعیت قالی و زیرانداز های دستباف تغییر یابد شرایط به صورت جدول زیر خواهد بود :

ردیف	نام کشور	وضعیت	شرح دلیل وضعیت
۱	هندوستان	کاملا رو به رشد	قدرت زیاد زیرانداز های دستباف پنبه ای (دوهوری - دوری یا دل آرا)
۲	ترکیه	ثابت	بزرگترین صادرکننده گلیم دستباف دنیا است + عملا این نرخ ثابت به دلیل رشد فزاینده صادرات گلیم می باشد و عملا فرش پرزدار نزولی می باشد.
۳	چین	کاملا نزولی	این کشور سرمایه گذاری روی دستبافته ها و قالی های دستباف را کاملا قطع کرده و توجه خود را کاملا به صنعت نساجی در دنیا معطوف نموده است + در حال حاضر چین بیشتر از آن که یک تولید کننده و صادرکننده زیرانداز های دستباف باشد، یک بازار هدف برای دیگر تولید کننده ها و صادرکننده های زیرانداز های دستباف می باشد.
۴	پاکستان	نزولی با جهشی کم در سال های اخیر	با توجه به تاثیر کرونا و وضعیت اقتصادی نامناسب بیشتر بازارهای تولید کننده، بازارهای هدف بیشتر به سمت کفپوش های صنعتی و ماشینی روی آورده و عملا صادرات این کشور در حال کاهش است.
۵	ایران	نزولی	دقیقا مشابه پاکستان، فقط با این شرح که تحریم ها نیز بر تشدید این وضعیت افزوده است.

طی سال های ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۲ در بازار تجارت جهانی فرش دستباف به صورت میانگین **بیش از ۱۵۰ کشور صادرکننده** وجود دارد. طی سال ۲۰۲۲ کشورهای **هند** با ۳۱۰ میلیون دلار و سهم حدود **۳۰,۳ درصد** از کل صادرات فرش، **چین** با ۹۳,۱۱ میلیون دلار و سهم حدود **۹,۱ درصد** از کل صادرات فرش و **مصر** با ۸۹,۸ میلیون دلار با سهم حدود **۸,۸ درصد** از کل صادرات سه کشور عمده در صادرات فرش دستباف طی سال های مزبور بوده اند. پس از این کشورها **نیپال** با سهم حدود **۸,۳ درصد**، **پاکستان** با سهم حدود **۷,۷ درصد** و **ایران** با سهم **۷,۴ درصد** از کل صادرات فرش دستباف جهان در رتبه های بعدی قرار می گیرند. **۷۱,۵ درصد** از کل صادرات فرش دستباف **جهان توسط این شش کشور** تامین می شود.

در سال ۲۰۱۱ ایران ۲۵,۵ درصد بازار را در دست داشت

صادرات فرش دستباف کشورهای منتخب طی سال های ۲۰۱۱ تا ۲۰۲۲ - میلیون دلار

منبع: ITC

اما اگر واردات زیرانداز در کشورهای دنیا بررسی شود می بینیم که :
 در سال ۲۰۱۶ ، **ایالات متحده** (۲۱۵ میلیون متر مربع)، **انگلیس** (۱۵۰ میلیون متر مربع)، **آلمان** (۹۴ میلیون متر مربع) ، **کانادا** (۶۲ میلیون متر مربع) و **ژاپن** (۵۲ میلیون متر مربع) تشکیل شده اند مقصد اصلی واردات فرش، در مجموع ۴۵٪ از واردات جهانی را شامل می شود.

واردکنندگان برتر فرش دستباف ایران

۱- آلمان ۱۷,۶٪

۲- امارات متحده عربی ۱۷,۲٪

۳- چین ۱۶,۲٪

بیش از ۵۰٪ فرش دستباف ایران به این سه کشور صادر می شود

شهرنشینی و ساخت و ساز بیشترین تاثیر را بر واردات فرش دستباف دارد

اگر روند واردات در ۵ کشور اول بازار هدف فرش دنیا (آمریکا، انگلستان، آلمان، کانادا، ژاپن) بررسی شود می بینیم که آمریکا در ده سال گذشته همواره در حال رشد است و این در حالی است که بقیه کشورها ثابت بوده و البته آلمان در حال نزول است + دقت داشته باشید که آلمان سکوی وارداتی فرش ایران است + یعنی فرش ایران می رود آلمان و از آلمان در سایر بازارها توزیع می شود.